

ครอบครัวกับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล (Digital Literacy) ของดิจิทัลเนทีฟ (Digital Natives)

Digital Literacy, Digital Natives and Family

ศุภารักษ์ จูตระกูล*

บทคัดย่อ

ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญในการเลี้ยงดูอบรมสั่งสอน เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวเป็นคนดีและอยู่ในสังคมอย่างมีคุณภาพ สังคมในปัจจุบันเป็นยุคสังคมข่าวสาร (Information Society) เทคโนโลยีทำให้คนในสังคมใช้สื่ออินเทอร์เน็ตในการบริโภคข่าวสาร และหาข้อมูลได้สะดวกรวดเร็วโดยไม่มีข้อจำกัด เรื่องเวลา และระยะทาง (Time and Space) การหลั่งไหลของข้อมูลข่าวสารทุกทิศทางย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมทั้งเชิงบวกและลบ โดยเฉพาะเด็กยุคใหม่หรือ “ดิจิทัลเนทีฟ” (Digital Natives) ที่เกิดและเติบโตมาพร้อมกับสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยอุปกรณ์ไอทีที่เป็นดิจิทัลมีเดีย ทั้งคอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต สมาร์ทโฟน ที่สามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้อย่างง่ายดาย ทำให้เด็กสามารถค้นหาข้อมูลหรือสิ่งต่างๆ ที่สนใจได้ด้วยตัวเองโดยตรง เป็นผู้ใช้สื่อ เสพสื่อ และสร้างสื่อได้เอง ในลักษณะของผู้แสวงหาข่าวสาร (Active Audience) หน้าที่ที่สำคัญของครอบครัวในยุคสังคมข่าวสาร คือ ต้องทำหน้าที่ดูแล ให้คำแนะนำ และสร้างภูมิคุ้มกันให้ดิจิทัลเนทีฟรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล (Digital Literacy) คือ รู้ใช้ (Use) รู้เข้าใจ (Understand) และรู้สร้างสรรค์ (Create)

คำสำคัญ : ครอบครัว, การรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล, ดิจิทัลเนทีฟ

* นศ.ม. (นิเทศศาสตรพัฒนาการ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กำลังศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขา นิเทศศาสตร์และนวัตกรรม คณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำ สาขาการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยออร์ทิงกรุงเทพ

Abstract

The family is the first educational institution that is widely considered to be the elementary cell of social life. It has the duties of raising the education of its members to be good people evolving their personal foundations of relating to others and to the community. Today's society is an information society. Technology has made people's lives easier, and updated news or information via the internet can be easily clicked with limitless time and space. The flow of information in all directions inevitably affects us all both positively and negatively; especially the younger generation, or "Digital Natives", who were born with and have grown up with the digital world's computers, tablets, smart phones and so on. These gadgets are promptly and daily connected with the internet. Therefore, the children can fulfill themselves with explored information and their favorite applications. These children generally are the direct users and sometimes can be the interactive audience. Hence, the family's main role in the information society is to monitor, advice and defend the "Digital Natives" in terms of digital literacy, which includes use, understanding and creativity.

Keywords : Digital Literacy, Digital Natives and Family

บทนำ

โลกยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 เป็นโลกยุคดิจิทัลที่ผู้คนไม่อาจปฏิเสธได้ว่าเทคโนโลยีมีบทบาทและมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต สามารถที่จะช่วยกำหนดหรือชี้นำสังคม ดังคำกล่าวของ มาร์แชล แมคลูฮัน (Marshall McLuhan, 1964) ชาวแคนาดา นักคิดสำนักโทรอนโต ที่เชื่อว่าเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสามารถส่งผลทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ช่วยให้ประสบการณ์ของมนุษย์แผ่ขยายกว้างออกไป ขยายประสบการณ์ด้านผัสสะของมนุษย์ (Extension of Experience) จากแนวคิดดังกล่าว ได้ส่งผลสู่ประเด็นสำคัญของทฤษฎีเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่เชื่อว่า สื่อ (Media) เป็นกลไกที่สำคัญที่สุดในการที่จะเป็นผู้กำหนดการสื่อสาร (Technological Determinism) โดยกล่าวว่า ความเจริญของสังคมมนุษย์เกิดจากอิทธิพลของการพัฒนาการของสื่อในแต่ละยุคและอิทธิพลของสื่อในแต่ละยุคจะเป็นตัวกำหนด หรือเป็นตัวที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ตลอดจนการจัดกระบวนทัศน์ต่างๆ ของสังคมด้วย

สังคมในปัจจุบันเป็นยุคสังคมข่าวสาร (Information Society) ที่เกิดจากการพัฒนาการด้านการติดต่อสื่อสาร การคมนาคมขนส่ง และเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่แสดงให้เห็นถึงการเจริญเติบโตของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี และวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล ชุมชน หน่วยงานธุรกิจ และรัฐบาล ทั่วทั้งโลก จึงทำให้เกิดกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ขึ้น ทำให้ทุกคนสามารถสัมผัสรับรู้เรื่องราว เหตุการณ์ และวัฒนธรรมต่างๆ ในเวลาเดียวกันทั่วโลก เทคโนโลยีทำให้คนในสังคมใช้สื่ออินเทอร์เน็ตในการบริโภคข่าวสารและหาข้อมูลได้สะดวกรวดเร็วโดยไม่มีข้อจำกัด เรื่องเวลาและระยะทาง (Time and Space)

เด็กยุคใหม่หรือ“ดิจิทัล เนทีฟ” (Digital Natives) เกิดและเติบโตมาพร้อมกับสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต สมาร์ทโฟน และอุปกรณ์ไอที ที่สามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้เพียงปลายนิ้วสัมผัสเพื่อค้นหาข้อมูลหรือสิ่งต่างๆ ที่สนใจได้ด้วยตัวเองในโลกออนไลน์ เป็นผู้แสวงหาข่าวสารในลักษณะของ Active Audience แทนที่จะถูกจำกัดกรอบเหมือนคนยุคก่อนๆ จึงมีคำถามอยู่เสมอว่า เราจะทำอย่างไรเพื่อให้ดิจิทัลเนทีฟเติบโตไปในสังคมยุคดิจิทัลโดยใช้สื่ออย่างปลอดภัยและสร้างสรรค์ ครอบครัวยุคใหม่ทำหน้าที่ในการสอนให้เด็กรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล (Digital Literacy) หรือไม่ อย่างไร

ครอบครัวกับดิจิทัลเนทีฟ

ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีความสำคัญในอบรมเลี้ยงดูดูแลเอาใจใส่ แนะนำสิ่งที่ถูกที่ควร คอยอบรม สั่งสอน ปลูกฝังความรู้ ความคิด ค่านิยม ทักษะการดำเนินชีวิตให้กับลูก และมีอิทธิพลอย่างมากต่อการหล่อหลอมพฤติกรรมของวัยรุ่น การดำเนินชีวิตประจำวัน ในศตวรรษที่ 21 เป็นยุคของสังคมข่าวสาร ล้วนมีเรื่องของเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาเกี่ยวข้อง ครอบครัวในสังคมยุคใหม่ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว (nuclear family) ที่มีเพียงพ่อแม่และลูก พ่อแม่ส่วนใหญ่ทำงานนอกบ้านทำให้ลูกๆ ต้องใช้ชีวิตด้วยตนเองและพ่อแม่ มักซื้อคอมพิวเตอร์ โน้ตบุ๊ก สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต ให้ลูกเป็นเพื่อนแก้เหงา จนทำให้ลูก “เสพติดการใช้เทคโนโลยี” เด็กจะใช้เวลาไปกับการใช้ สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์มากขึ้น ทำให้เด็กมีโลกส่วนตัวสูง ไม่สนใจสิ่งรอบข้างถ้าพ่อแม่ ขาดการสื่อสารกับลูก ยังจะทำให้เด็กใช้สื่อออนไลน์เป็นเพื่อนคลายเหงา ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาอื่นๆ ที่จะตามมาได้ โดยเฉพาะครอบครัวที่มีลูกอยู่ในช่วงวัยรุ่นซึ่งเป็นช่วงที่ลูกเริ่มมีอารมณ์เปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งร่างกายและจิตใจ เริ่มเป็นตัวของตัวเอง มีอารมณ์รุนแรงและติดเพื่อน เป็นวัยที่เริ่มมีปัญหาคัดแย้งกับพ่อแม่ และจะมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง

ปัจจุบัน โซเชียลมีเดีย (Social Media) ถือว่ามีบทบาทสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นกลุ่มหลักในการใช้สื่อดิจิทัล เพราะสามารถเข้าถึงและรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้จากทุกมุมโลก ทั้งการใช้เพื่อ หาข้อมูลประกอบการศึกษา หรือการรับข่าวสารทั่วไป ในขณะที่เด็กรุ่นมิลเลนเนียมบางคนใช้สื่อดิจิทัลไปในทางที่ไม่เหมาะสม ซึ่งเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อวัยรุ่นอย่างรุนแรงมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเข้าถึงข้อมูลที่ไม่เหมาะสม ค่านิยมผิด ๆ ในเรื่องเพศ การถูกล่อลวงในโลกออนไลน์ อีกทั้งยังมีเว็บไซต์ที่เต็มไปด้วยเรื่องลามก เรื่องรุนแรงต่าง ๆ ที่ยากต่อการควบคุมและตรวจสอบได้ อาชญากรรมทางอินเทอร์เน็ตเหล่านี้ล้วนเป็นภัยที่อันตรายต่อวัยรุ่น

ดังนั้นการใช้สื่อสื่อดิจิทัลในวัยรุ่นนั้น พ่อแม่ต้องหมั่นเอาใจใส่ ดูแลการใช้อินเทอร์เน็ตของลูก พ่อแม่ในฐานะผู้ส่งสาร (Sender) จึงต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นลักษณะของ “สังคมข่าวสาร” โซเชียลมีเดียจึงมีบทบาทสำคัญกับกลุ่มเด็กและเยาวชน หรือ ดิจิทัลเนทีฟ (Digital Natives) ซึ่งเป็นคำที่ Don Tapscott (1999) เรียกว่าเด็กกลุ่มนี้ว่า “Screenagers” หรือวัยรุ่นติดจอ ซึ่งเป็นคนรุ่นแรกที่เกิดโตขึ้นมาพร้อมกับเมาส์คอมพิวเตอร์หรือแทร็คแพด (Trackpad) และเชื่อว่าภาพที่อยู่บนจอเป็นสิ่งที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ใหม่ของพวกเขาและเป็นสิ่งที่สามารถแสดงความเป็นตัวตนของพวกเขา และเป็นกลุ่มชนที่ Marc Prensky (2001) เรียกว่า “ชนพื้นเมืองดิจิทัล” (Digital Natives) จากการที่เขาถูก้อมล้อมด้วยดิจิทัล สมอของเด็กรุ่นนี้จึงเปลี่ยนไปทั้งในด้านกายภาพและเคมี” หรือ ประชากรกลุ่ม Millennials ซึ่งเป็นการเรียกประชากรที่เกิดระหว่างปี ค.ศ. 1981 – 2000 มีอายุอยู่ระหว่าง 14 – 32 ปี ซึ่งเกิดมาในยุคดิจิทัลและเติบโตท่ามกลางนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศ มีทักษะในการใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต ในการเชื่อมต่อกับโลกออนไลน์ได้อย่างคล่องแคล่ว ซึ่งมีคุณลักษณะดังนี้

ภาพที่ 1 : คุณลักษณะของ ดิจิทัลเนทีฟ (Digital Natives)

ที่มา: Next Generational Emergence in Western Societies: Understanding Digital Natives, 2014
<http://businessfamilies.org/read/2014/07/29/next-generational-emergence-in-western-societies-understanding-digital-natives/>

- Speed & convenience
  - ดิจิทัลเนทีฟ ติดต่อสื่อสารกับโลกตลอดเวลา (always-connected world) โดยผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต และและมีพฤติกรรมเสพสื่อหลากหลายจอ (Multitasking)
- Privacy
  - ดิจิทัลเนทีฟ ใช้ Facebook , Twitter, และ Instagram ในการสื่อสารในโลกออนไลน์โพสต์ข้อความแสดงความคิดเห็น และโพสต์รูปต่างๆในโลกออนไลน์ อาจจะทำให้ข้อมูลส่วนบุคคล เช่น เลขประจำตัวประชาชน วันเดือนปีเกิด หมายเลขโทรศัพท์มือถือ ข้อมูลประวัติส่วนตัว รั่วไหลสู่สาธารณะได้ ซึ่งจะนำไปสู่การละเมิดสิทธิส่วนบุคคลบนโลกอินเทอร์เน็ตได้ง่ายขึ้น ถ้าใช้โดยขาดความระมัดระวัง
- Social skills / Virtual Life
  - ดิจิทัลเนทีฟ มีเพื่อนอยู่ในโลกเสมือนจริง (Virtual Life) มากกว่าเพื่อนในชีวิตจริง (Reality Life) และสนใจผู้คนหรือสิ่งรอบข้างน้อยลง ทำให้ขาดความรู้สึกและการรับรู้ระหว่างกัน ไม่มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่น

- Shift of basic skills
  - ดิจิทัลเนทีฟ เคยชินกับการเขียนด้วยภาษาที่พิมพ์ได้ง่าย สั้นๆ มักคิดหลักในการเขียนอยู่เสมอ และสื่อความหมายไม่ชัดเจน ซึ่งการเขียนเป็นพื้นฐานสำคัญของการทำความเข้าใจและคิดวิเคราะห์ทำให้ดิจิทัลเนทีฟ (Digital Natives) ขาดทักษะในการเขียนอย่างถูกต้องและการเขียนเป็นประโยค
- Exposure to lots of information
  - ดิจิทัลเนทีฟ เปิดรับข่าวสารต่างๆมากมายในโลกออนไลน์ ทำให้รู้ว่าข่าวไหนกำลังเป็นประเด็นที่น่าสนใจและข่าวไหนมีความเกี่ยวข้องกัน
- Global mobility
  - ดิจิทัลเนทีฟ เป็นคนยุคใหม่ที่ก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคของเทคโนโลยี ซึ่งพร้อมเข้าสู่โลกของธุรกิจที่ต้องใช้ความสามารถทางด้านเทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัย

จากข้อมูลสถิติในปี พ.ศ. 2557 ของสหภาพโทรคมนาคมระหว่างประเทศ (International Telecom Union) พบว่า ประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งที่นำจับตามองในกลุ่มของประเทศที่มี Digital Natives เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยมีสถิติสำคัญดังนี้ ประเทศไทยมีกลุ่ม Digital Native อยู่ราว 4.38 ล้านคน คิดเป็น 6.3% ของประชากรทั้งหมด และคิดเป็น 42.3% ของกลุ่มประชากรอายุ 15-24 ปี (อ้างอิงใน เขียรทศ ประพฤตชอบ, 2557)

สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้สำรวจการมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2557 เกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และโทรศัพท์มือถือในประชากรอายุ 6 ปีขึ้นไป ประมาณ 62.3 ล้านคน ผลการสำรวจพบว่า มีผู้ใช้คอมพิวเตอร์ 23.8 ล้านคนหรือ (ร้อยละ 38.2) ผู้ใช้อินเทอร์เน็ต 21.7 ล้านคนหรือ (ร้อยละ 34.9) และผู้ใช้โทรศัพท์มือถือ 48.1 ล้านคนหรือ (ร้อยละ 77.2) เมื่อพิจารณาการใช้อินเทอร์เน็ตตามกลุ่มอายุต่างๆ พบว่า กลุ่มอายุ 15-24 ปี มีสัดส่วนการใช้อินเทอร์เน็ตสูงสุด ร้อยละ 69.7 รองลงมาคือ กลุ่มอายุ 6-14 ปี ร้อยละ 58.2 กลุ่มอายุ 25 -34 ปี ร้อยละ 48.5 กลุ่มอายุ 35 - 49 ปี ร้อยละ 25.9 และต่ำสุดในกลุ่มอายุ 50 ปีขึ้นไป ร้อยละ 8.4

การสำรวจของ บริษัทมายด์แชร์ ประเทศไทย (Mindshare Thailand) ในปี พ.ศ. 2557 เรื่อง “Growing Up as Digital Natives” พบว่า จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั่วประเทศไทยมีอยู่ 16,284,000 คน ประมาณ 51% ของกลุ่มประชากรผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยเป็นดิจิทัลเนทีฟ ซึ่งคิดเป็น 13% ของจำนวนประชากรอายุ 14-65 ปี หรือคิดเป็น 8,570,890 คน ในงานวิจัยได้แบ่งดิจิทัลเนทีฟเป็น 2 กลุ่ม คือ Digitally Born และ Evolving Digital ซึ่งมีพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตดังนี้

กลุ่ม Digitally Born เป็นกลุ่มวัยรุ่นที่ใช้อินเทอร์เน็ตที่มีอายุระหว่าง 14-17 ปี เริ่มใช้อินเทอร์เน็ตตั้งแต่อายุ 9 ปี โดยรู้จักและใช้อินเทอร์เน็ตเป็นจากสิ่งแวดล้อม เช่น โรงเรียน ครอบครัวและเพื่อน เนื่องจากกลุ่มนี้ยังเป็นเด็กนักเรียน ไม่มีเงินมากนักจึงไม่ใช้อินเทอร์เน็ตตลอดเวลา แต่ใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อเชื่อมต่อระหว่างเพื่อนๆ เช่น ใช้เพื่อแชทไลน์ (Line) ใช้เข้าโซเชียลเน็ตเวิร์ก(Social Network) เพื่ออัปเดตและติดตามสถานะ นอกจากนี้ยังพบว่ากิจกรรมใน 1 วัน (เกี่ยวกับจอ) 77% เล่นอินเทอร์เน็ต 1-4 ชั่วโมง 54% ดูทีวี 1-4 ชั่วโมง 36% เข้าอินเทอร์เน็ตผ่านมือถือ 58% ดูวิดีโอออนไลน์/ทีวีออนไลน์ อย่างน้อย 30 นาที และยังชอบเล่นเกมออนไลน์ ยูทูป ผ่านสมาร์ตโฟนที่สามารถเชื่อมต่อได้ง่าย รวดเร็วและทุกที่ Digitally Born ยังมีพฤติกรรมค้นหาข้อมูล (Search) เพื่อทำการบ้าน

ส่วนกลุ่ม Evolving Digital เป็นกลุ่มวัยรุ่น ที่มีอายุระหว่าง 18-24 ปี ครึ่งหนึ่งของกลุ่มนี้ใช้อินเทอร์เน็ตตลอดเวลา ผ่านทางสมาร์ตโฟนและแท็บเล็ต ชีวิตประจำวันเริ่มจากการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อค้นหาข้อมูล (Search Engine) และใช้เพื่อสื่อสารระหว่างกลุ่ม หาเพื่อนใหม่ทาง facebook และชอบติดตามข่าวสารผ่านทางบล็อก (Blog) โดยเฉพาะเว็บพันทิพ รวมไปถึงการแชร์รูปภาพพร้อมเช็คอินสถานที่แบบเรียลไทม์ และเฝ้าจาดมอแรงไปตัสไค์การแต่งตัวของเหล่าคนดังผ่านทางอินสตาแกรม กิจกรรมออนไลน์ของกลุ่มนี้ได้แก่ Search Engine 93%, Social Networking 89%, Online Video 75%, Email 64%, Listen to Music 64%, Instant Messaging 62% ดังนั้นการใช้อินเทอร์เน็ตของกลุ่มนี้จึงค่อนข้างหลากหลายกว่า Digitally Born

จากข้อมูลดังกล่าวเป็นภาพที่สะท้อนการใช้สื่อใหม่ของดิจิทัลเนทีฟอย่างเห็นได้ชัด การที่ดิจิทัลเนทีฟ จะเข้าถึง (Access) สื่ออินเทอร์เน็ตได้นั้น ส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่ซื้อคอมพิวเตอร์ โน้ตบุ๊ก สมาร์ตโฟน แท็บเล็ต ไว้ให้ลูก จึงจะสามารถเชื่อมต่อโลกออนไลน์ได้ พ่อแม่จึงต้องหมั่นเอาใจใส่คอยดูแลการใช้อินเทอร์เน็ตของลูก จะได้รับรู้และแก้ปัญหาได้ทันท่วงทีเมื่อดิจิทัลเนทีฟ ต้องเผชิญกับภัยที่แฝงมาในโลกออนไลน์ และต้องคอยให้คำปรึกษา สอนให้ใช้สื่อดิจิทัลด้วยความเข้าใจ (Understand) ให้ลูกรู้จักวิเคราะห์แยกแยะ (Analyze) ประเมินได้ว่าสื่อไหนดี สื่อไหนร้าย (Evaluate)

ศรिता ตันตะอริพานิช (2544) ได้ให้ข้อแนะนำในสิ่งที่สำคัญกับพ่อแม่ยุคใหม่ ต้องมีเพื่อที่จะสามารถ "รู้เท่าทัน" สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างทันต่อเหตุการณ์ในยุคสังคมข่าวสาร ดังนี้

- พ่อแม่ต้องติดตามข้อมูลข่าวสารต่างๆ อยู่เสมอ ไม่ว่าจะป็นในด้านของการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในยุคใหม่ หรือการปรับเปลี่ยนในด้านความคิด ค่านิยมหรือกระแสต่างๆ ที่เข้ามาในสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อลูกได้

- พ่อแม่ควรมีความรู้เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต จะทำให้สามารถตรวจสอบว่าลูกใช้คอมพิวเตอร์อย่างเกิดประโยชน์สูงสุดหรือไม่ สามารถแนะนำลูกในการค้นหาข้อมูลที่เป็นประโยชน์ สามารถติดตั้งโปรแกรมเพื่อตรวจสอบและกั้นกรองเว็บไซต์ที่ไม่เหมาะสมไม่ให้เข้ามาขณะที่ถูกใช้อินเทอร์เน็ตอยู่ สามารถรู้เท่าทันและป้องกันลูกจากภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นทางอินเทอร์เน็ตได้
- เรียนรู้ที่จะรู้จักลูกของตนเอง วัยรุ่นมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย และอารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรุนแรง ขึ้นลงได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งความต้องการในด้านต่างๆ ของลูกวัยรุ่น เช่น ความอยากรู้อยากลอง อยากได้อะไรมีในสิ่งต่างๆ เพื่อให้เกิดการยอมรับในหมู่เพื่อน ความต้องการที่จะเป็นที่สนใจในเพื่อนต่างเพศ ซึ่งธรรมชาติของวัยรุ่นนี้เองที่ทำให้ตกเป็นเหยื่อในการล่อลวงต่างๆ ได้โดยง่าย พ่อแม่จำเป็นต้องมีความเข้าใจ รู้จักลูกของตนมากยิ่งขึ้นในพฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงออกมาและสามารถที่จะป้องกันปัญหาและช่วยเหลือลูกได้อย่างทันท่วงที
- เป็นผู้ที่ปลูกฝังความคิดและทัศนคติที่ถูกต้องให้แก่ลูกก่อนที่พ่อแม่จะตัดสินใจเชื่อในสิ่งใด หรือรับเอาความคิดใด ๆ เข้ามาต้องคิดให้รอบคอบอย่างสมเหตุสมผลก่อน ในสิ่งที่ได้รับมาว่าเป็นสิ่งดี เป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมแล้วจริงหรือไม่ เพื่อสอนลูกให้เป็นคนที่มีเหตุผลและรู้จักที่จะคิดอย่างมีวิจรรณญาณในการแยกแยะที่จะเลือกรับในสิ่งที่ดี และปฏิเสธในสิ่งที่ไม่ดี เพื่อไม่ให้ลูกกลับไปกับกระแสค่านิยมต่างๆ ที่หลั่งไหลเข้ามาได้โดยง่าย
- พ่อแม่จำเป็นต้องมีเวลาใกล้ชิดลูกอยู่เสมอ ในการพูดคุย การปรึกษาหารือ ให้ลูกรู้สึกว่าคุณเองเป็นคนพิเศษของพ่อแม่ ให้ความรักและความเอาใจใส่ห่วงใยลูกอยู่เสมอ โดยตระหนักว่าแม้ว่าลูกจะเติบโตเป็นวัยรุ่น แต่ยังคงมีความต้องการในความรัก ความห่วงใยเอาใจใส่และการชี้ทิศทางจากพ่อแม่อยู่เสมอ
- เปิดใจในการรับฟังความคิดเห็นของลูก เนื่องจากลูกในวัยรุ่นมีความสามารถที่จะเข้าใจในการใช้เหตุผล ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีในระดับหนึ่ง ดังนั้นในการพูดคุยกับลูก พ่อแม่ไม่ควรใช้อารมณ์ความรู้สึกเท่านั้น เช่น การเอะอะ โววาย อาละวาด แสดงอาการโกรธเกรี้ยวไม่พอใจในการกระทำของลูก เพราะการแสดงออกเช่นนี้จะทำให้ลูกสูญเสียความไว้วางใจที่ลูกเคยมีในตัวของคุณแม่ เพราะคิดว่าพ่อแม่ไม่รักและไม่เข้าใจ

- หมั่นสังเกตและเอาใจใส่ในเรื่องการใช้เวลาของลูกอยู่เสมอ พ่อแม่ไม่ควรที่จะปล่อยปละละเลยลูกในการใช้เวลาทำกิจกรรมต่างๆ โดยที่ไม่รู้ว่าลูกของตนกำลังทำอะไรอยู่หรือออกไปที่ไหนกับใคร โดยอาจให้เหตุผลว่าลูกโตแล้ว หรือไม่อยากที่จะละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของลูก เนื่องจากเด็กเป็นวัยที่ลูกล่อลวงได้โดยง่าย ซึ่งอาจเกิดอันตรายที่เราไม่คาดคิดกับลูกได้ เช่น ภัยจากยาเสพติด การถูกล่อลวงทางเพศ ถึงแม้ลูกจะอยู่แต่ในบ้าน ไม่ได้ออกไปที่ไหนก็ตามแต่ ภัยอันตรายอาจจะแฝงมาทางอินเทอร์เน็ต สื่อวิทยุ โทรทัศน์ หรือแม้กระทั่งหนังสือการ์ตูนบางประเภทที่แฝงไว้ด้วยเรื่องของเพศและความรุนแรงต่างๆ

ในครอบครัวที่มีเด็กและเยาวชนเล่นอินเทอร์เน็ตจนขาดการควบคุมตนเองมักพบการเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ภายในสมาชิกในครอบครัว เกิดความไม่เข้าใจและความขัดแย้งในครอบครัว เนื่องจากพ่อแม่ไม่พอใจกับพฤติกรรมการเล่นอินเทอร์เน็ตของเด็ก ทำให้เกิดปัญหาหรือทะเลาะกันเรื่องการจำกัดเวลาในการเล่นอินเทอร์เน็ตของลูก นอกจากนี้ยังเกิดจากการพูดคุย หรือการทำกิจกรรมระหว่างสมาชิกในครอบครัวลดลง รวมถึงปฏิเสธที่จะร่วมกิจกรรมกับครอบครัว จะเห็นได้ว่าข้อแนะนำดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับพ่อแม่ของดิจิทัลเนทีฟ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการเข้าใจวัยรุ่นและปกป้องดูแลภัยอันตรายต่างๆ ที่แฝงมากับการใช้อินเทอร์เน็ตของลูกในโลกออนไลน์ได้

ครอบครัวกับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของดิจิทัลเนทีฟ

เด็กและเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 15-24 ปี หรือ ดิจิทัลเนทีฟ มีบุคลิก ลักษณะการใช้ อินเทอร์เน็ตได้อย่างคล่องแคล่ว ใช้เวลาไปกับการท่องไปในไซเบอร์สเปซ (Cyber Space) เพราะเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มากด้วยประโยชน์ สามารถค้นหาข้อมูลหรือสิ่งต่างๆ ที่สนใจได้ด้วยตัวเอง จากการใช้อินเทอร์เน็ต สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต ที่มีการใช้งานง่ายในการเชื่อมต่อโลกออนไลน์ เพื่อพูดคุย ดูหนัง ฟังเพลง เล่นเกม สร้างสังคมออนไลน์ มีโลกส่วนตัว เป็นเพื่อนแก้เหงา อย่างไรก็ดีสิ่งที่ควรตระหนักถึงอิทธิพลของสื่อใหม่ต่อเด็กและเยาวชน ก็คือการใช้สื่อดิจิทัลอย่างไม่เหมาะสม ทำให้เด็กติดโซเชียล มีเดีย ติดเกม โดนล่อลวงจากเพื่อน แปลกหน้า การเรียนตกต่ำ สุขภาพแย่ สนใจสิ่งรอบตัวน้อยลง ถ้าเด็กและเยาวชนไม่สามารถจัดระเบียบการใช้อินเทอร์เน็ตให้เหมาะสมก็จะส่งผลกระทบต่อครอบครัว และสังคมได้

ท่ามกลางสังคมในโลกยุคดิจิทัล (Digital Society) มีคำถามเกิดขึ้นมากมายว่า ครอบครัวได้ทำหน้าที่ในการดูแลการใช้อินเทอร์เน็ตของลูกหรือไม่ เด็กจะรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล (Digital Literacy) ได้อย่างไร

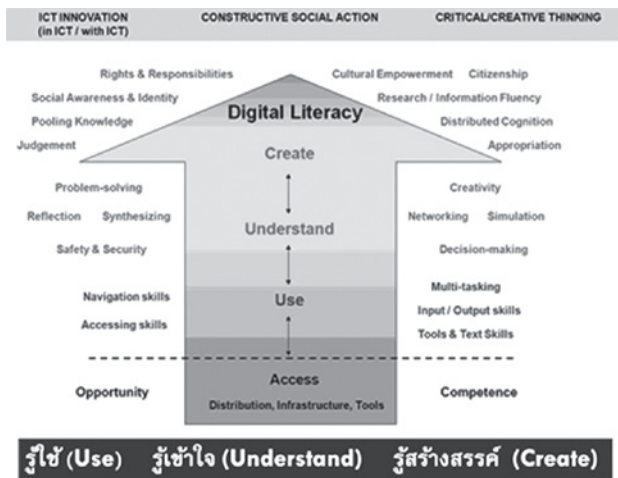
ดร. วิมลทิพย์ มุลิกพันธ์ (2555) รองผู้อำนวยการด้านวิชาการ สถาบันแห่งชาติ เพื่อพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล กล่าวว่า “ยังมีพ่อแม่จำนวนมากเห็นว่า เทคโนโลยีเป็นเรื่องไกลตัวเป็นสิ่งที่ตนไม่สามารถเรียนรู้ได้ จึงเปิดโอกาสให้เทคโนโลยี อยู่ใกล้ชิดกับลูกมากกว่า” และอธิบายปัญหาการกลั่นแกล้งออนไลน์ว่า “ผู้ปกครองหลาย ท่านคิดว่า การติดตั้ง โปรแกรมตรวจสอบการใช้งานอินเทอร์เน็ต หรือการกีดกันเด็กไม่ให้ใช้ สื่อออนไลน์ใดๆ เลยคือวิธีป้องกันความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยในการใช้อินเทอร์เน็ต ของเด็ก แต่วิธีที่ถูกต้องและดีที่สุดคือ พ่อแม่ต้องคอยใส่ใจลูก หมั่นสังเกตพฤติกรรม และฝึกลูก ให้มีจิตใจที่เข้มแข็ง ยืนอยู่เคียงข้างลูกเมื่อเจอปัญหา ที่สำคัญต้องฝึกตัวเองให้รู้เท่าทันสื่อ มากกว่าเด็ก เพื่อทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดี และสามารถให้คำแนะนำที่ถูกต้องแก่เด็ก เมื่อเกิดปัญหาได้”

พญ.พรรณพิมล วิปุลากร (2555) รองอธิบดีกรมสุขภาพจิต กล่าวว่า สื่อมีอิทธิพล ต่อการเรียนรู้ของเด็กตั้งแต่เยาว์วัย การเรียนรู้ผ่านสื่อที่สำคัญเป็นการเรียนรู้การใช้ชีวิต อย่างมีความสุขภาวะ ซึ่งเป็นการสร้างเสริมรูปแบบการใช้ชีวิตที่เด็กคุ้นเคย ปฏิบัติจนเคยชิน และ กลายเป็นวิถีชีวิตที่ดีเมื่อเติบโตขึ้น ซึ่งไม่ควรปล่อยให้เด็กใช้สื่ออย่างไม่มีการควบคุม จะนำไปสู่ การใช้สื่ออย่างไม่มีการคัดสรร ทำให้เกิดการฉ้อโกง ซึ่งส่งผลต่อกิจวัตรประจำวันและการเรียนรู้ เมื่อเกิดอาการติดเด็กจะไม่สามารถควบคุมการใช้สื่อของตนเอง จนเกิดผลกระทบต่อด้านอารมณ์ และด้านการใช้ชีวิต การ ไม่คัดเลือกลูกสื่อที่เหมาะสมกับวัยปล่อยให้เด็กใช้สื่อที่มีเนื้อหา แบบผู้ใหญ่จะมีผลกระทบต่อระบบคิด การตัดสินใจ รูปแบบพฤติกรรมของเด็ก นอกจากนี้ การปล่อยให้เด็กอยู่กับสื่อ โดยขาดการมีส่วนร่วมและการชี้แนะจากผู้ปกครอง จะทำให้เด็ก รับข้อมูลและประสบการณ์ที่เกินกว่าจะใช้เหตุใช้ผลตามวัยของตนพิจารณาทำความเข้าใจ ตัดสินใจไม่ได้ว่าข้อมูลที่ได้รับเป็นอย่างไร

พ่อแม่ต้องเริ่มดูแลดิจิทัลเนทีฟในการใช้สื่อดิจิทัล (Use) ตั้งแต่ที่บ้าน การเอาใจใส่ ดูแล การตั้งข้อตกลง กฎระเบียบของครอบครัวว่าจะอนุญาตให้เล่นอินเทอร์เน็ตได้นานแค่ไหน ใช้เพื่อประโยชน์อะไร เนื่องจากข้อมูลข่าวสารในโลกออนไลน์มีมาก มีทั้งดีและไม่ดี เมื่อดิจิทัลเนทีฟเข้าสู่โลกออนไลน์ สิ่งที่น่าเป็นห่วงคือโอกาสที่จะเสี่ยงต่อการเข้าสู่เนื้อหา ข้อมูลที่ไม่เหมาะสมแต่หาดูได้ง่ายใน โลกออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ลามกอนาจาร คลิปวิดีโอ เกมออนไลน์ที่มีความรุนแรง หรือการถูกล่อลวงจากมิชชันนารีไปผ่านการถูกล่อลวง ล่วงละเมิดทางเพศ ที่คนร้ายได้ข้อมูลส่วนตัวของดิจิทัลเนทีฟจากการ โพสต์ข้อความ โพสต์รูปส่วนตัว อีเมล เบอร์โทรศัพท์ หรือการโต้ตอบกันทาง e-mail, line, facebook, twitter, instagram ทำให้อายไปพบ อายไปเจอเพื่อนใหม่ หรืออาจถูกรังแกผ่านโลกไซเบอร์ (Cyberbullying)

สังคมมักจะตั้งคำถามอยู่เสมอว่า “อินเทอร์เน็ต” “ดี” หรือ “ไม่ดี” ต่อเด็กและเยาวชนจากการเข้ามาของอินเทอร์เน็ตและนวัตกรรมเทคโนโลยีการสื่อสารที่สามารถเชื่อมต่อโลกออนไลน์ได้เพียงปลายนิ้วสัมผัส จึงมีแนวคิดเกี่ยวกับ “การรู้เท่าทันสื่อ” ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในระดับสากล ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างพลังอำนาจในการบริโภคสื่ออย่างชาญฉลาดของผู้บริโภคสื่อ เพราะหากบุคคลใดขาดการรู้เท่าทันสื่อย่อมตกเป็นเหยื่อของข้อมูลข่าวสาร ดังนั้นการที่บุคคลในสังคมจะสามารถรู้เท่าทันสื่อได้ย่อมต้องอาศัยทักษะในการเข้าถึง ทักษะการวิเคราะห์ ทักษะการประเมินเนื้อหาสาร ทักษะการสร้างสรรค์ และทักษะการมีส่วนร่วม รวมทั้งยังต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ทั้งปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยสภาพแวดล้อมที่ล้วน ส่งผลต่อ การรู้เท่าทันสื่อ (บุบผา เมฆศิริทองคำ, 2554)

ผู้เขียนเห็นว่า ครอบครัวยุคใหม่เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดลูกมากที่สุด พ่อแม่ต้องทำหน้าที่ในการแนะนำและปลูกฝังการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล (Digital Literacy) ให้กับลูก คือ รู้ใช้ (Use) รู้เข้าใจ (Understand) และรู้สร้างสรรค์ (Create) ซึ่ง มีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 2 : การรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล (Digital Literacy)

ที่มา : Digital Literacy and Digital Literacies. 2014. from https://cbltmultimedia.files.wordpress.com/2014/01/digitalliteracycanada_2.jpg

1. รู้ใช้ (Use) คือ ทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต เทคโนโลยีที่หลากหลาย
2. รู้เข้าใจ (Understand) ทักษะที่จะช่วยให้มีการคิด วิเคราะห์ แยกแยะ ประเมินผลสื่อดิจิทัล ภายใต้บริบทแวดล้อมต่างๆ ทำให้รู้ว่าทำอะไรเกี่ยวกับข่าวสารในโลกออนไลน์

ที่ต้องเผชิญ รวมถึงผลกระทบจากโลกออนไลน์ ความตระหนักของสิ่งที่จะส่งผลกระทบต่อชีวิตพฤติกรรม การรับรู้ ความเชื่อ ความรู้สึกต่อโลกรอบๆ ตัว ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องเริ่มสอนเด็กๆ ก่อนที่จะเข้าสู่โลกออนไลน์ ในการใช้สื่อดิจิทัลเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3. 3. รู้สร้างสรรค์ (Create) ความสารถในการสร้างเนื้อหาอย่างมีประสิทธิภาพ และไปในทางสร้างสรรค์ภายใต้จริยธรรมและความเป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship)

กานต์ เขาวนัณริตศัย (2557) ได้ศึกษาเรื่อง ผลกระทบจากการบริโภคสื่อที่มีต่อเด็กพบว่า เด็กทุกคนสามารถเข้าถึงสื่อได้อย่างง่ายผ่าน Smart Phone และ Tablet เด็กยังไม่สามารถแยกแยะเนื้อหาที่ดีและไม่ดีได้ผู้ปกครองจึงต้องดูแลอย่างใกล้ชิด เนื้อหา (Content) ในสื่อออนไลน์ในปัจจุบันถูกนำเสนอแบบกึ่งสำเร็จรูป มีความรวดเร็ว แต่กลับมีคุณภาพต่ำ ประกอบกับสื่อใหม่ที่เด็กสามารถเข้าถึงได้ง่ายทำให้ขาดการไตร่ตรองในการรับสารเปรียบกับ Tsunami ที่ถาโถมเข้าใส่เด็ก สิ่งที่ทำให้ดีที่สุดที่สุดคือผู้ปกครองต้องปรับตัวให้ทันกับสื่อใหม่ๆ ใช้สื่อให้เป็นและเข้าไปมีส่วนร่วมกับเด็ก รวมถึงสอนวิธีความคิดไปพร้อมๆ กัน

งานวิจัยของ ภาณุวัฒน์ กองราช (2554) เรื่อง การศึกษาพฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของวัยรุ่นในประเทศไทย : กรณีศึกษา Facebook โดยมีตัวแปรในการศึกษา คือ การรับรู้ถึงความเพลิดเพลิน (Perceived Enjoyment) และอิทธิพลทางสังคม (Social Influence) พฤติกรรมความหลงใหลจนติดปกติ (System Addiction) และการติดการใช้งาน (System Stickiness) พบว่า

- วัยรุ่นมีความเพลิดเพลินในการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์จนทำให้เกิดความรู้สึกชื่นชอบ และสนุกสนาน จึงทำให้อัตราในการใช้เพิ่มมากขึ้น จนเกิดเป็นการติดการใช้งานและอาจทำให้เกิดความรู้สึกกังวลหรือหมกมุ่นจะต้องเข้าไปใช้งานอีกจนกลายเป็นความหลงใหลจนติดปกติ
- อิทธิพลของบุคคลรอบข้างที่มีการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ วัยรุ่นส่วนใหญ่ต้องการทำตามกระแสนิยมหรือทำตามแฟชั่นและเมื่อใช้บ่อยครั้งจะกลายเป็นพฤติกรรมติดการใช้งานและความหลงใหลจนติดปกติ
- วัยรุ่นต่างรับรู้ถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการที่ได้แสดงออกทางข้อมูล รูปภาพ ความคิดเห็น ซึ่งวัยรุ่นก็ได้มีขอบเขตในการแสดงออกเพื่อป้องกันปัญหาที่จะตามมาและไม่ให้เป็นปัญหาสังคมได้

- การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของวัยรุ่นต่างทราบถึงผลกระทบที่เกิดจากการใช้บริการมากเกินไป เช่น เสียสุขภาพ เสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์ ความปลอดภัยในชีวิต อย่างไรก็ตาม วัยรุ่นก็จะยังคงใช้บริการต่อไป

จะเห็นได้ว่าความรู้เท่าทันสื่อทำให้จิตทัศน์ที่พหุทัศนะในการใช้สื่ออย่างชาญฉลาดสามารถถ่วงถ่วงสิ่งที่พบว่ามีไม่เหมาะสมออกไป (Buckingham, 2005) การรู้เท่าทันสื่อจึงเปรียบเสมือนภูมิคุ้มกันต่อพลังอำนาจทางด้านลบของสื่อที่มีผลกับเด็กและเยาวชน แนวคิดการรู้เท่าทันสื่อมองผู้รับสื่อเป็นผู้ที่มีพลังอำนาจและมีความกระตือรือร้น (Empower as Active) เป็นผู้บริโภคนสื่อที่ไม่ยอมรับอิทธิพลของสื่อ สามารถวิเคราะห์ วิพากษ์ ประเมินสิ่งที่สื่อนำเสนอได้ และสามารถเลือกรับและใช้ประโยชน์จากเนื้อหาสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (Baran, 2004) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุลติษา คุระตะเสน (2556) ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชนพบว่า ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชน มี 3 ปัจจัย ได้แก่

1. การคิดวิจารณ์ญาณ (Critical Thinking) เป็นปัจจัยภายในที่มีความสำคัญที่มีผลต่อการรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชนและเป็นหัวใจของกระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อ หลักการเรียนรู้เท่าทันสื่อคือหลักการของการตั้งคำถามอย่างวิพากษ์ การมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ไตร่ตรองรอบด้านรู้จักตั้งคำถามข้อสงสัยเกี่ยวกับสื่อ

2. ความตระหนักในอิทธิพลของสื่อ (Media effect awareness) การที่แกนนำเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจถึงผลกระทบของสื่อทำให้สามารถตัดสินใจได้ว่าผลแบบใดที่ต้องการและผลแบบใดที่ควรหลีกเลี่ยง และการตระหนักในผลกระทบของสื่อจะช่วยให้ผู้รับสื่อปกป้องตนเองได้

3. การรู้เท่าทันตนเอง (Self awareness) คือ การคิดวิเคราะห์เพื่อพัฒนาตนเอง โดยใช้หลักการเชิงพุทธเข้ามาผสมผสาน เป็นการฝึกให้แกนนำเยาวชน “รู้จักตนเองให้ดีเสียก่อน” ซึ่งนำไปสู่ความสามารถในการเลือกเป็น โดยรู้ว่าจะเลือกข้อมูลข่าวสารใดมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมกับคน

จากงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า จิตทัศน์ที่พหุทัศนะและเติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยี มีทักษะในการใช้ (Use) คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และเทคโนโลยีที่หลากหลาย มีพฤติกรรมการใช้สื่อหลายหน้าจอ (Multi-Screen) อย่างคล่องแคล่วเพื่อเข้าถึง (Access) โลกออนไลน์ แต่ยังคงขาดความสามารถในการคิด วิเคราะห์ แยกแยะ (Analyze) ประเมิน (Evaluate) ว่าสิ่งไหนดี สิ่งไหนร้าย ในโลกออนไลน์ ถ้าใช้อย่างสร้างสรรค์อินเทอร์เน็ตก็ย่อมให้คุณประโยชน์อย่างมากเพราะเป็นแหล่งข้อมูลขนาดใหญ่แต่ถ้าใช้ในทางที่ผิด

ขอมนำมาซึ่งโทรมหันต์ ดังนั้นพ่อแม่จึงต้องหมั่นเอาใจใส่คอยดูแลการใช้อินเทอร์เน็ตของลูก จะได้รับรู้และแก้ปัญหาได้ทันทั่วทั้งที่เมื่อดิจิทัลเน็ตที่พึ่งเผชิญกับภัยที่แฝงมาในโลกออนไลน์ และต้องคอยให้คำปรึกษา สอนให้ใช้สื่อดิจิทัลด้วยความเข้าใจ (Understand) และปลูกฝังให้ใช้อินเทอร์เน็ตไปในทางสร้างสรรค์ (Create) โดยโพสต์ข้อความ ภาพ คลิป หรือเสียงพูด ที่เหมาะสม ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน สอนให้ใช้อินเทอร์เน็ตอย่างปลอดภัย (Digital Security) สอนให้มีมารยาทในการเข้าสังคมออนไลน์ (Digital Etiquette) สอนให้รับผิดชอบในสิ่งที่เขียน พูด และกระทำลงไปในโลกออนไลน์ (Digital Rights & Responsibilities) ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่การเป็นพลเมืองดีในยุคดิจิทัล (Digital Citizenship) ได้ในที่สุดภายใต้กรอบของการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลคือ คือ รู้ใช้ (Use) รู้เข้าใจ (Understand) และรู้สร้างสรรค์ (Create)

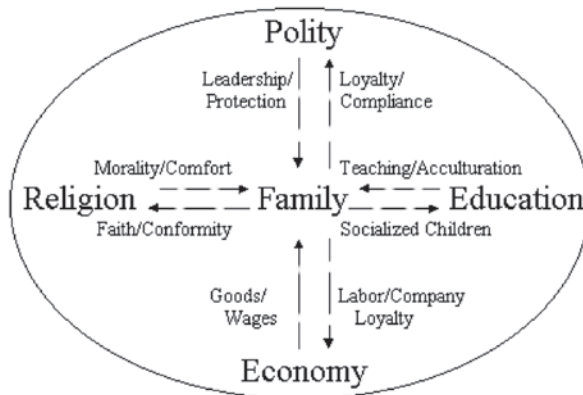
การศึกษาประเด็นของครอบครัวกับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของดิจิทัลเน็ต ผู้เขียนเห็นว่าครอบครัวควรทำหน้าที่ (Functions) ในการดูแลการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตของดิจิทัลเน็ต เพื่อให้รู้เท่าทันสื่อดิจิทัล ซึ่งการศึกษาเกี่ยวกับครอบครัวมีทฤษฎีที่ได้กล่าวถึงการทำหน้าที่ของครอบครัวคือทฤษฎีหน้าที่เชิงโครงสร้างของครอบครัว (Structural Function Theory of Family) เป็นทฤษฎีด้านครอบครัวที่พัฒนามาจากทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) โดยมีบุคคลสำคัญคือ ออกัสต์ คอมท์ (Auguste Comte) และ เอ็มไมล์ เดิร์คไฮม์ (Emile Durkheim) นักปรัชญาสังคมชาวฝรั่งเศส ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการวางพื้นฐานในการพัฒนาแนวคิดทฤษฎีคือ การทำหน้าที่ทางสังคม มีหน้าที่เช่นเดียวกับการทำหน้าที่ของอวัยวะของมนุษย์ ร่างกายของมนุษย์ประกอบด้วยส่วนต่างๆ ได้แก่ อวัยวะ กล้ามเนื้อ เนื้อเยื่อ ซึ่งอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกายต้องทำหน้าที่ร่วมกันเพื่อให้ร่างกายโดยรวมมีสุขภาพดี สังคมก็เช่นเดียวกัน ต้องสามารถดำเนินการได้อย่างเหมาะสม สังคมมนุษย์จึงจะมีความสุข ส่วนประกอบของร่างกายมนุษย์ หรือส่วนประกอบของสังคมจะต้องดำรงอยู่ในสภาวะดุลยภาพหรือเกิดความสมดุล เพื่อให้ร่างกายและสังคมโดยรวมสามารถทำหน้าที่ต่างๆ ได้อย่างดีที่สุด (Kingsbury & Scanzoni, 1993 อ้างใน พูนสุข เวชวิฐาน, 2557)

แนวคิดสำคัญของทฤษฎีหน้าที่เชิงโครงสร้างของครอบครัวคือ ครอบครัวมีหน้าที่ให้กำเนิดบุตรและสร้างกระบวนการขัดเกลาทางสังคมให้แก่บุตรเพื่อบุตรจะได้เติบโตเป็นคนดีและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม ดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ ในสังคม ดังนั้นองค์ประกอบที่สามารถทำให้สังคมดำรงอยู่ได้คือ ครอบครัว ซึ่งประกอบไปด้วย พ่อ แม่ ลูก ที่ทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของสมาชิกในครอบครัว เช่นเดียวกับการตอบสนองต่อความต้องการของสังคมโดยรวม ดังนั้นทฤษฎีหน้าที่เชิงโครงสร้าง

ของครอบครัวจึงมีจุดแข็งในการนำมาประยุกต์ใช้เพื่อศึกษาเกี่ยวกับครอบครัวในปัจจุบัน โดยเฉพาะการเปรียบเทียบการทำหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว เหมือนกับการทำหน้าที่ของอวัยวะต่างๆ ของร่างกายมนุษย์ (พูนสุข เวชวิฐาน, 2557)

ตามแนวคิดของ ทัลคอตท์ พาร์สัน (Talcott Parsons) ในทฤษฎีหน้าที่ที่นิยมได้กล่าวถึงสถาบันที่มีบทบาทสำคัญในสังคมที่จะต้องทำหน้าที่สอดคล้องกันเพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้ ซึ่งประกอบไปด้วย สถาบันครอบครัว มีหน้าที่สั่งสอน อบรมบ่มเพาะสมาชิกของครอบครัวให้เป็นคนดี สถาบันการศึกษามีหน้าที่ให้ความรู้ สถาบันศาสนามีหน้าที่สอนศีลธรรมอันดี สถาบันการเมืองทำหน้าที่ออกกฎหมาย เพื่อปกป้องคุ้มครองดูแลประชาชน

Parson's Structural-Functional Model Of Society – Institutional Interaction

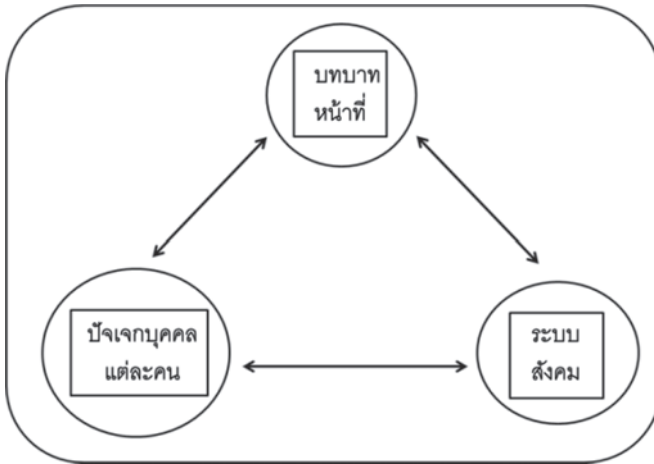

ภาพที่ 3 : ความสัมพันธ์ระหว่างระหว่างสถาบันต่างๆ ในสังคม
ของ Parson's Structural-Functional Model of Society

ที่มา: <http://www3.uakron.edu/witt/fd/chap4.htm>

ทฤษฎีหน้าที่ที่นิยม (Functionalism) ตามแนวคิดของ ทัลคอตท์ พาร์สัน (Talcott Parsons) ในทฤษฎีหน้าที่ที่นิยมที่เสนอว่า การศึกษาระบบสังคมนั้นจะต้องดูจากการกระทำทางสังคมที่มีลักษณะต่อเนื่องกัน (continuing social action) และการกระทำของปัจเจกบุคคลนั้นเป็นไปตามบทบาทและระบบความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทต่างๆ (role and constellation of roles) Parsons ได้สรุปความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทั้ง 3 ได้แก่ ระบบสังคม ปัจเจกบุคคล บทบาทหน้าที่ ซึ่งให้ความสนใจกับบทบาท ในการเป็นจุดเริ่มต้นเพื่อศึกษาไปถึงการทำกิจกรรม

การกระทำที่เป็นไปตามบทบาทของบุคคล กลุ่มหรือสถาบันทางสังคม (ภาพที่ 4 : อ้างถึงใน กายานา แก้วเทพ, 2556 หน้า 189)

ภาพที่ 4 : ความสัมพันธ์ระหว่างระหว่าง “บทบาทหน้าที่” “ปัจเจกบุคคล” กับ “ระบบสังคม”

เมื่อนำทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์เรื่อง การทำหน้าที่ของครอบครัวในการดูแลลูกที่เป็นกลุ่มจิตพัฒนาที่ฟ นั้น จึงสามารถอธิบาย ได้ว่าบทบาทการทำหน้าที่ของครอบครัวก็เปรียบเสมือนครอบครัวเป็นส่วนย่อยๆ ของ สังคม ซึ่งจะต้องทำหน้าที่ในการช่วยเหลือสังคมโดยรวมให้ดำรงอยู่ได้ โดยที่สมาชิก ของครอบครัวแต่ละคนต้องทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด พ่อแม่ (ปัจเจกบุคคลแต่ละคน) ต้องมีบทบาทหน้าที่ดูแล เอาใจใส่ และช่วยป้องกันไม่ให้เด็กเสพติดสื่ออินเทอร์เน็ต มากเกินไป ถ้าเด็กที่มาจากครอบครัวที่ขาดการดูแลเอาใจใส่ ปลดปล่อยละเลยลูกย่อมตกเป็น “ทาสของการใช้เทคโนโลยี” จนทำให้มีปัญหามาในหลายๆ ด้าน ในทางกลับกัน ถ้าจิตพัฒนาที่ที่เป็นสมาชิกของครอบครัว (ปัจเจกบุคคลแต่ละคน) ไม่ทำหน้าที่ของตนเอง หลงไหลไปในโลกโซเชียลมากเกินไปย่อมทำให้สังคมเต็มไปด้วยปัญหาที่จะตามมา จากการใช้สื่อไปในทางที่ไม่เหมาะสม (ภาพที่ 4) ดังที่ ออกัสต์ คอมท์ (Auguste Comte) และ เอ็ม ไมล์ เดิร์ค ไทม์ ได้กล่าวไว้ว่า อวัยวะทุกส่วนของร่างกายมนุษย์ต้องทำหน้าที่ให้ระบบ มีความสมดุลหากระบบย่อยๆ ทำหน้าที่ได้ดี ระบบทั้งหมดก็จะมีเสถียรภาพแต่หากระบบใด ทำหน้าที่ไม่ดีหรือทำหน้าที่ที่เป็นอันตรายต่อส่วนร่วมก็จะลดเสถียรภาพทั้งระบบ

และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ขนิษฐา จิตแสง (2557) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านบุคคลและกลุ่มบุคคลกับทักษะการรู้เท่าทันสื่ออินเทอร์เน็ตของเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น พบว่าครอบครัวมีบทบาทในการเตือนให้เยาวชนตระหนักถึงความเสี่ยงจากข้อมูลและกิจกรรมทางสื่ออินเทอร์เน็ต ดังนั้น สถาบันครอบครัวควรเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่ออินเทอร์เน็ตให้แก่เยาวชน โดยการปลูกฝังทักษะในการคิดเชิงวิเคราะห์ และสอนให้เยาวชนเรียนรู้การใช้สื่ออินเทอร์เน็ตอย่างรู้เท่าทันภัยและความเสี่ยงที่อาจแฝงมากับสื่อ รวมทั้งกำกับ ดูแลเอาใจใส่พฤติกรรมการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตของเยาวชน นอกจากนี้พ่อแม่ ผู้ปกครองควรเรียนรู้ทักษะการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเพื่อสร้างประสบการณ์ร่วมกับเยาวชนในด้านทักษะการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตและลดช่องว่างในการสื่อสารกับเยาวชน

ดังนั้นการป้องกันและควบคุมการใช้โซเชียลเน็ตเวิร์กในโลกออนไลน์นั้น พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้ใหญ่ต้องทำหน้าที่เป็นภูมิคุ้มกันให้กับลูก คอยดูแลเอาใจใส่จิตใจแทนที่ปล่อยให้รู้จักใช้เทคโนโลยีและโซเชียลมีเดียได้อย่างเหมาะสมกับวัย ตระหนักถึงผลดีผลเสีย และเนื้อหาที่มากับสื่อที่ขาดต่อการควบคุม โดยทำหน้าที่ปลูกฝังค่านิยมในการใช้สื่ออย่างปลอดภัยและสร้างสรรค์ ร่วมกันขจัดสื่อร้าย ขยายสื่อดีในสังคม เพื่อให้เกิดดุลยภาพ หรือความสมดุล (Equilibrium) นั่นเอง

บทสรุป

อินเทอร์เน็ตได้เข้ามามีบทบาทในสังคมอย่างมากมาเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารที่สำคัญและถูกใช้เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารและรับส่งข้อมูลข่าวสารต่างๆ ทั่วโลก จะเห็นได้ว่าอินเทอร์เน็ตนั้นก่อให้เกิดประโยชน์มหาศาล แต่อีกด้านหนึ่งสังคมก็มองว่าอินเทอร์เน็ตแอบแฝงไปด้วยภัยอันตรายต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ตของเด็กและเยาวชน ในเรื่องของการเข้าถึงข้อมูลที่ไม่เหมาะสม มีเว็บไซต์ที่เต็มไปด้วยเรื่องลามก อนาจาร โฆษณาชวนเชื่อ และเรื่องรุนแรงต่างๆ ที่ขาดต่อการควบคุมตรวจสอบได้ มีการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล การถูกรังแกผ่านโลกไซเบอร์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นภัยที่อันตรายมากกว่าเด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มดิจิทัลเนทีฟที่เกิดและเติบโตมาในสังคมยุคดิจิทัล

ในหลายประเทศมีการเรียนการสอนเรื่องการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลในโรงเรียนแต่ในประเทศไทยยังไม่มียุทธศาสตร์อย่างจริงจังในเรื่องนี้ จึงต้องอาศัยเครือข่ายและพลังทางสังคมช่วยกันสร้างกระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลให้เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามครอบครัวย่อมเป็น

ปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะทำหน้าที่เป็นภูมิคุ้มกันให้กับดิจิทัลเนทีฟให้ใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ ไม่ตกเป็นทาสของเทคโนโลยี เพื่อให้สังคมเกิดดุลยภาพท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์

ซึ่งบทความนี้ผู้เขียนมุ่งศึกษาในมุมมองของครอบครัว โดยเห็นว่าครอบครัว เป็นหน่วยที่เล็กที่สุดในสังคมและเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดลูกมากที่สุด จำเป็นอย่างยิ่งที่พ่อแม่ จะต้องทำความเข้าใจภัยอันตรายต่างๆ ที่แฝงมากับสื่ออินเทอร์เน็ต ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคโลกาภิวัตน์ พ่อแม่จะต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และปรับตัวเองเพื่อช่วยชี้นำให้ดิจิทัลเนทีฟเดินไปในทิศทางที่ถูกต้องสามารถคิดวิเคราะห์ แยกแยะได้เองว่า สิ่งไหนร้าย สิ่งไหนดี เนื่องจากพ่อแม่ไม่อาจติดตามการใช้อินเทอร์เน็ต ของลูกได้ตลอดเวลา ความเสี่ยงทั้งหลายที่ลูกต้องเผชิญในโลกออนไลน์สามารถป้องกัน ได้โดยที่พ่อแม่ต้องทำหน้าที่ดูแล ให้คำแนะนำในการใช้อินเทอร์เน็ตอย่างต่อเนื่อง เพราะสื่อมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา นับวันจะยิ่งซับซ้อนมากขึ้น จึงต้องสร้างทักษะ ให้ดิจิทัลเนทีฟ รู้ใช้สื่อดิจิทัลให้เกิดประโยชน์ สามารถรู้เข้าใจและรู้สร้างสรรค์ เพื่อเติบโต ไปเป็นพลเมืองที่ดีในยุคดิจิทัล ต่อไป ภายใต้กรอบของการ รู้เท่าทันสื่อดิจิทัล

อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่าการเข้ามาของสื่อดิจิทัลนั้นย่อมมีทั้งบวกและลบ ดังนั้นสิ่งที่ทุกคนทำได้คืออยู่ร่วมกับมันและใช้สื่อใหม่นี้ให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง และส่วนรวมให้มากที่สุด แต่การจะทำเช่นนั้นได้ ดิจิทัลเนทีฟเองก็ต้องมีสิ่งๆ ที่เรียกว่า “ภูมิคุ้มกัน” และภูมิคุ้มกันที่ดีที่สุดสำหรับดิจิทัลเนทีฟก็คือ “ครอบครัว”

รายการอ้างอิง

- กานต์ เขาวาน์นริตศิษย์. (2557). ผลกระทบจากการบริโภคสื่อที่มีต่อเด็ก. **การประชุมวิชาการปัญญาภิวัฒน์**. สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์. ครั้งที่ 4(9 พฤษภาคม): 2-11.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2556). **สื่อสารมวลชน ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- ขนิษฐา จิตแสง. (2557). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านบุคคลและกลุ่มบุคคลกับทักษะการรู้เท่าทันสื่ออินเทอร์เน็ตของเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น. **นิเทศศาสตร์ปริทัศน์**. 18 (กรกฎาคม) : 48-62.
- เชียรทศ ประพุดิชอบ.(2557). “สื่อ และ สาร” อารุททรงพลังใกล้ตัวคุณ. **วารสาร TPA News**. 18, 212 : 11-12.
- บุบผา เมฆศรีทองคำ. 2554. การรู้เท่าทันสื่อ: การก้าวทันบนโลกข่าวสาร. **วารสารนักบริหาร**. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. 31 (เม.ย – มิ.ย) : 117 - 123
- ปัญญาสมาพันธ์เพื่อการวิจัยความเห็นสาธารณะแห่งประเทศไทย. (2555). **คู่มืออินเทอร์เน็ตภัยไซเบอร์ของเด็กที่ครอบครัวต้องจับตา**. **ไทยรัฐออนไลน์**. แหล่งที่มา: <http://www.thairath.co.th/content/257112> สืบค้นเมื่อ 5 พฤษภาคม 2558.
- พรรณพิมล วิปุลากร. (2555). (เท่าทัน) **สื่อกับการรับรู้ของเด็ก, รู้ทันสื่อ**. กรุงเทพมหานคร: แผนงานสื่อสร้างสุขภาวะเยาวชน (สสย.). กรุงเทพมหานคร : ออฟเซ็ทพลัส.
- พูนสุข เวชวิฐาน. (2557). **ทฤษฎีครอบครัวเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- มายด์แซร์. 2557. (27 มีนาคม). **พฤติกรรมชาวดิจิทัลเกาะติดช่องทางออนไลน์**. กรุงเทพฯ: ชูริกิจ. ค้นวันที่ 5 มีนาคม 2558 จาก <http://www.apecthai.org/index.php/1640>
- วิมลทิพย์ มุสิกพันธ์. (2555). **ปกป้องลูกจากภัยร้ายทางอินเทอร์เน็ต**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <http://www.healthygamer.net/information/article/65150> สืบค้นเมื่อ 9 เมษายน 2558.
- ศรีดา ดันทะอริพานิช. (2544). **ท่องอินเทอร์เน็ตอย่างปลอดภัยและได้ประโยชน์ : ข้อคิดสำหรับผู้ปกครองและเยาวชน**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557). **การมีการใช้เทคโนโลยีในครัวเรือน**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: service.nso.go.th/nso/nsopublish/service/survey/ICT-HouseExc57.pdf สืบค้นเมื่อ 9 เมษายน 2558.

- อุทิศษาศรุตตะเสน. (2556). แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชน.
วารสารวิชาการ **Veridian E-Journal**. 6 (3) : 276-285.
- Baran ,S.J. (2004). **Introduction to Mass Communication**. 3 rd ed. Boston: McGraw Hill.
- Buckingham, D. (2005). **Media Literacy**. Retrived April 19, 2015 from [www.medienpaed.com /05-1/Buckingham](http://www.medienpaed.com/05-1/Buckingham)
- Digital Literacy and Digital Literacies. (2014). Retrieved April 10, 2015 from https://cbltmultimedia.files.wordpress.com/2014/01/digitalliteracycanada_2.jpg
- Prensky, M. (2001). Digital Natives Digital Immigrants Part 1. **Horizon**. 9(5):1-6.
- McLuhan, M. (1964). **Understanding media : The extensions of man**. New York: McGraw-Hill book.
- Next Generational Emergence in Western Societies: Understanding Digital Natives , 2014
Retrived May 20, 2015 from <http://businessfamilies.org/read/2014/07/29/next-generational-emergence-in-western-societies-understanding-digital-natives/>
- Tapscott, D.(1999). **Growing Up Digital: The Rise of the Net Generation**. New York: McGraw-Hill book.